

Politická geografie Čtenářský deník č.1

1, 12 mýtů o hladu ve světě Poole, Kavana, 2006

Obsah článku

- 1, Potraviny je dostatek, dokonce i v nejchudších zemích, je přebytek potravin, avšak většina chudých si ji nemůže dovolit.
- 2, Hladomory nezpůsobuje příroda ale podvýživa obyvatelstva, které je pak náchylnější k nemocem, při zhoršení životních podmínek.
- 3, Rychlý přírůstek obyvatelstva není příčinou hladu, ale prohlubující se nerovnost mezi nimi.
- 4, Ničení životního prostředí nesouvisí přímo s nakrmením chudých. Těm by stačilo jejich tradiční zemědělství. Pesticidy slouží k produkci potravin spíše pro západní obyvatelstvo.
- 5, Zelená revoluce je úspěšná, ale nemůže zmírnit hlad, protože se mu nedaří změnit pevně zkoncentrované rozložení ekonomické moci, která určuje, kdo si může koupit další potravu.
- 6, Velké farmy mají až o 80% nižší výnosnost, než kdyby se půda rozdělila mezi menší farmáře, kteří by se o svou půdu více staraly. (např. Brazílie)
- 7, Svobodný trh, bez jakýchkoliv regulí prohlubuje nerovnosti a vykořisťování.
- 8, Volný obchod (např. NAFTA) způsobuje další zvyšování hladu, nutí pěstovat lukrativnější plodiny pro bohatší trhy, a ne základní potraviny pro místní.
- 9, Lidé se nasatí sami, bude-li jim to dovoleno. Není naší věcí, abychom "dávali věci do pořádku" za druhé.
- 10, Většina americké pomoci pracuje přímo proti hladovým. Zahraniční pomoc může pouze podpořit status quo, ne ho změnit. Kde vlády představují jenom elity, tam skončí většina naší pomoci a podpoří je.
- 11, Z jejich chudoby máme částečně prospěch, ale také hrozbu v levnější pracovní síle, která nutí omezovat u nás výrobu a mzdy.
- 12, Na světě nenajdeme reálnou souvislost mezi občanskými svobodami a hladem. Ty proto hlad nepodporují, spíše mu zabraňují. Naopak svoboda neomezeně hromadit prostředky a právo jakkoli využívat toto vlastnictví je v protikladu ukončení hladu.

vlastní hodnocení, komentář

Článek rozebírá hlavní omyly a stereotypní styly myšlení současné společnosti a jak jsem vytušil především té americké. V některých příkladech se mi zdá argumentace poněkud nepodložená. Například si neumím představit jak mohou být velké zemědělské společnosti o tolik méně produktivní, než malí rolníci. Pokud uvážíme technizaci kterou si větší společnosti mohou dovolit a využívání půdy, při kterém se technizace daleko lépe uplatní, neumím si představit, jak by mohli být vůbec méně produktivní. Příklady vidíme po celém světě, například polské a české zemědělství.

Ve většině názorů však s autory souhlasím. Jedná se o velmi zajímavé informace a názory, které jsou často tak inovativní a pro mě nové, že se jim až zdráhám uvěřit. Článek v mnoha případech podkopává základní hodnoty naší západní společnosti, které jsou nám přednášeny jako v podstatě nenapadnutelné. Především se to týká kritiky volného obchodu a volného trhu. Jako příklad můžeme uvést jednoznačně pozitivní vliv rozšíření volného obchodu v EU k nám po našem vstupu do EU, který výrazně zvýšil růst našeho HDP. Přesto musím s autory souhlasit, že onen volný obchod zatím pouze výrazně přispívá k prohlubování nerovností mezi třetím světem a námi. Je totiž logické, že neustálá konkurence v nabídce volné pracovní síly přesně podle zákonů trhu bude tlačit na neustále snižování mezd. Kritici (např. neoliberalové) však za příčiny prohlubování oné nerovnosti považují naopak ochranná opatření a dotace výrobkům z vyspělých zemí, kterým pak ani neskutečně nízké mzdy ve třetím světě nemohou konkurovat. Navíc si neumím představit regulace, které by zamezily kapitalistům využívat nejvhodnější zdroje a prodávat výrobky s největším ziskem, jelikož se vždy najde jiná země, která tyto přísnější podmínky dodržovat nebude a přiláká tak tolik potřebné investory.

Otázky

Jak je možné, že malorolníci mohou mít až o 80% vyšší produkci a výnosnost než velkorolníci?

Jakým způsobem omezit volný obchod a světový trh aby se zabránilo zvyšování sociálních rozdílů?

Jakým způsobem obejít zákony trhu a přiblížit potraviny, kterých je dostatek ekonomicky slabým?

Katastrofická přehrada v Himalájích

Peter Bunyard, 1997

Obsah článku

Francouzský enviromentalista Bunyard se zabývá problémy spojenými s plánovanou výstavbou gigantické přehrady v indické provincii Uttar Praděš. Jako problematické se mu jeví především zničení zdejšího maloroľnického zemědělství, které se realizuje na terasách v údolí řeky Bhagirathi. Hlavním důvodem výstavby této obrovské přehrady je totiž lepší zásobování vodou hlavního města Dillí a velké roviny pod Himalájemi, která je intenzivně zemědělsky využívána. Vzhledem k velkým výkyvům ve srážkách během roku (z důvodu monzunů) je pro Indickou vládu velmi důležité tuto vodu, která naprší v době monzunů v horách zadržet. Problémem je také to že prameny, které dříve napájely zavlažování rýžových a obilných polí v nížině vysychají. Nastávají větší výkyvy v teplotách a srážkách. Bohužel tak ale bude vystěhováno více jak 85 000 zemědělských obyvatel závislých na své půdě (23 vesnic a město Tehrú). Výsledkem tak bude opět prospěch velkých a bohatých farmářů v úrodné nížině a zásobování bazénů a zavlažování trávníků ve městě Dillí, a nejistota malých farmářů, v horách, kteří přijdou o své domovy.

Autor také zmiňuje velké změny v tomto himalájském údolí za poslední desítky let. Po systematickém vykácení většiny zdejších lesů se zde totiž obrovským způsobem zvyšuje vodní stržová eroze, která způsobuje zavalení bahnem v době větších dešťů a nenávratné ničení zdejší krajiny. Po tisíciletí si zdejší lidé vážili přírody a bohyně Gangy, která jim dopřávala úrodnou půdu. Stálezelené dubové lesy zajišťovaly úrodnou půdu a čistou vodu, ale dnes po odlesnění je vše jinak. S nimi zmizela i divoká zvířata jako leopardi, tygři, medvědi a jeleni. Místní lidé si ale uvědomují, že bez lesů, se jejich životní prostředí rapidně zhoršuje a oni tak nebudou moci zde dále přežít. Místní i děti ve školách se proto rozhodli, vysazovat nové stromy. Ženy také zabraňují dalšímu odlesňování, protože jsou to právě ony, které trpí nejvíce. Musí chodit takřka denně min. 5 km. tam a zpět pro dřevo na topení a vaření, zatímco jejich manželé často pracují daleko od domova, aby zajistili rodině obživu, když už je jejich půda dát nemůže uživit. Snížili se také stavy skotu na práci, a tím také hnojiv (trus) pro půdu. Ženy se tak staly hlavními, kdo se snaží zachránit stávající lesy a vysazovat nové, čímž výrazně stoupá jejich společenský status. Lesy totiž tradičně zajišťovaly píci, hnojivo, topivo, ale i obživu a jídlo. Naopak bez nich je jen vyprahlá a neúrodná krajina, podléhající erozi v přívalových deštích, které nedokáže zadržet.

Jako alternativu označuje Bunyard, malé nádrže, na zadržení vody i proti povodním, zavlažování (i kvůli vysazování lesů) a zásobování, které však nezničí celou oblast. Do nich by mohli být zapojeny malé hydroelektrárny pro přilehlé vesnice. Velké přehrady jsou také nebezpečné z důvodu možného protržení, jak se tomu stalo roku 1962 v Maharasthře a ve 40 dalších místech do roku 1974. Ironií osudu je, že tento stav zavinila spíše Indická vláda a ne místní roľníci, kteří se teď snaží situaci sami zachraňovat, ale indická vláda s nimi jedná jako s nerovnými a chce je vystěhovat. Poselstvím tedy zní, abychom nechali ochranu ve využívání země místním, oni si již pomohou sami. Špatným řešením jsou naopak monstrózní stavby jako plánovaná přehrada, která všechny místní vystěhuje a krajinu nenávratně znehodnotí.

Hráz se začala stavět i proti protestu místních i odborné veřejnosti, po zemětřesení roku 1991, se však od prací upustilo, jelikož se místo ukázalo jako extrémně nebezpečné a vláda se protestujícím zavázala od pokračování upustit. V současnosti však vše nasvědčuje tomu, že se v pracích bude pokračovat (1996).

Komentář

V podstatě nemohu situaci příliš hodnotit, jelikož je ve článku poměrně jednostranně popsána skutečnost a já více informací nemám. Tento nepoměr je třeba patrný už z náznaků autora o potřebě vody v nížině, kde vysychají prameny. Myslím si že indická vláda určitě nemá jediný důvod pro tak nákladnou stavbu, zajistit vodu pro své bazény, která navíc musí být jistě čistější. Voda je určitě potřeba a zadržovat ji v krajině, zvláště v případě takových výkyvů srážek jako jsou v Indii, se mi jeví jako logické. Samozřejmě, že z toho jak autor situaci vyložil, to asi není správné řešení, ale neumím si představit, kde jinde vodu zadržovat, než v horském údolí.

Otázky

Jakým jiným způsobem zadržovat vodu v krajině pro nutné pro provoz zemědělství a ekonomiky, když ne stavbou přehrady.

Co by se asi stalo s obyvateli zaplavených oblastí?

Proč se právě zde obyvatelstvo rozhodlo znovu zalesňovat vyprahlé svahy? A jakou to má šanci na úspěch (ujmutí sazenic)?

Zelená revoluce **Graham P. Chapman, 2002**

Obsah článku

Na začátku článek polemizuje s předpovědí Thomase Mathuse, že se totiž bude řídit růst počtu obyvatel autoregulačními pravidly, například, nemocemi, mory, válkami atd. Skutečnost, je však jiná. Na světě žije v současnosti daleko více lidí, než si Malthus uměl představit, a navíc jsou jejich životní podmínky nejlepší v historii. Přirozeně však hladomorů a extrémní chudoba stále existují. Hlavním důvodem, jsou: významné zvýšení orné půdy (rozorání prérií), zvýšení a zlevnění dopravy (mezikontinentální) a výrazné zvýšení produktivity a výnosnosti zemědělství.

Nejvíce zemědělských úspěchů a pokroků za posledních 200 bylo učiněno v mírném klimatickém pásu, kde byli učiněny největší zisky a vzrůsty ve výnosnosti. Když se však podíváme podrobněji, nevypadá situace tak růžově. Ve 20. století vidíme také největší hladomorů, především v Africe a Asii. Studená válka se projevovala v těchto oblastech právě ve formě soupeření dvou přístupů, jak zlepšit svět. Kapitalistického a socialistického. Socialismus viděl řešení ve změně výrobních vztahů vlastníků a dělníků. Řešením měli být kolektivní farmy, jako např. v Číně. Jiné státy věřily, že situaci vyřeší rozdělení půdy mezi chudé lidi. Západ naopak situaci řešil větší technizací

Rockefellerova nadace se pokusila na zač. 60. let podpořit kooperativní zemědělský program v Mexiku. Cílem bylo vypěstovat odolnější a výnosnější zemědělské variace stávajících plodin (kukuřice, pšenice). Jejich autor Dr. Borlaug, který se na práci podílel od 1944 do 1960 dostal dokonce i Nobelovu cenu. Výsledkem bylo silnější stéblo, které uneslo více semen v klasu, a lepší přístupnost k hnojivům, především k dusičnanům. S tím pak ale souvisela kontrola zavlažování, aby nedošlo k zasolování půdy.

Zelená revoluce, se postupně 1960-90 aplikovala v mnoha dalších rozvojových zemích a všude způsobila rapidní nárůsty výnosnosti a produkce. Nové výzkumy a aplikace vývoje se nyní realizují pod hlavičkou Světové banky a FAO (potravinářská a zemědělská organizace OSN). V Indii rostla na začátku zelené revoluce populace o 2 % za rok stejně tak rychle, jak se zvyšovala zemědělská produkce. Indická vláda začala aplikovat zel. revoluci po znovuobjevení hladomorů roku 1965, 66. Začala používat zavlažování, nová hnojiva a nová osiva. Průměrná sklizeň rýže se ve východní Asii mezi lety 1965 až 1992 zvýšila o 83 %, zatímco se zemědělská plocha zvýšila jen o 21 %.

Sociální dopady

Díky zvýšení produkce se snižovali ceny obilí atd. Na tom však neprodělávali velcí farmáři, jimž se úměrně s tím snižovaly náklady, ale malí farmáři, kteří neměli prostředky na to koupit si nové osivo a hnojiva a jejichž produktivita se takto nezvyšovala. Navíc je v současné době právě 80% obyvatelstva Indie zaměstnáno v zemědělství a to především jako malí farmáři, jimž se tímto prudce zhoršuje životní úroveň a rozdíly mezi bohatými a chudými se tak zvyšují.

V současnosti se podmínky poněkud zlepšili a malý rolník těží také ze změn v zavlažovacích technologiích. Dalším problémem se však ukázalo výrazné používání pesticidů, které se dostávají do vody a především ve vých. Asii, kde je pěstování rýže kombinováno s rybolovem v zavlažovacích kanálech, způsobuje úhyn ryb. Díky zavlažování také stoupá hladina podzemní vody, která když dosáhne povrchu způsobuje výrazné zasolování půdy. To vše

postihuje především malé rolníky. Nové přístupy se tak snaží založit moderní zemědělství spíše na kooperaci s ekosystémem než na nezávislosti na něm (agrolesnictví, kompost).

Naopak takřka žádných změn nedostály tradiční subsistenční plodiny (africké, indické), jako maniok a proso. Celkově pak celá Afrika, především subsaharská, se zelené revoluci spíše vyhnula, než že by jí využila.

Sporné se zatím stále jeví geneticky modifikované plodiny (rybí gen do rajčete, aby netrpělo mrazem, geny bakterií kvůli samohnojení). Nejvíc však do těchto „biotechnologií“ investovaly velké korporace na západě. Odborníci se tak obávají, že z nich třetí svět nebude nic mít, přičemž není vůbec jisté, zda se neprokáží jako zdraví nebezpečné viz zákaz v EU. Nové plochy pro zemědělskou půdu, se zatím jeví jako takřka vyčerpané (kromě ekologicky neudržitelného kácení tropických pralesů). Hlavními vývozci se zřejmě opět stanou Rusko a tradičně USA, zatímco největší přírůstky se budou stále realizovat v zemích třetího světa (do roku 2050 jen 800 000 obyvatel v Číně a Indii). Jako hlavní problém se však jeví nedostatek vody.

Komentář

Ačkoliv se stále hovoří o tom, že žádný problém v nárůstu počtu obyvatel není, myslím si, že situace nemůže být tak nekomplikovaná. Uznávám, že se zřejmě bude dále zvyšovat výnosnost zemědělství a produkce potravin, ale to přece vždy bude souviset se zvyšováním hnojiv, orné plochy (kácení lesů) nebo jiných zásahů do přírody. To přece ale má zásadní dopady na zeměkouli. Problémem nebude jen to, kde budou tito lidé žít, protože města, ale i vesnice se nemohou donekonečna rozrůstat. Neumím si proto dost dobře představit trvale udržitelný rozvoj například v Indii, či Bangladéši, kde je podle mě další růst obyvatel podvázán nedostatkem zdrojů, minimálně pracovních příležitostí, pokud je totiž 80% obyvatelstva zaměstnáno v zemědělství, tak nevím na které půdě se oněch dalších minimálně 500 000 obyvatel užíví. Co se týče GMO jsem zatím spíše skeptický. Počkal bych až se prokáže, že ony plodiny neškodí lidskému zdraví, či okolnímu prostředí. Už jen kombinace oněch genů, zní fantasmagoricky a jak víme z historie, v minulosti se již několikrát skvělá řešení určitých technických problémů ukázala jako velmi problematická (např. freony).

Otázky

Jaké mohou mít gen. upravované potraviny dopad na lidské zdraví a živ. prostředí?

Jak se ekosystémy v rozvojových zemích vyrovnávají s neustálým nárůstem počtu obyvatel?

Jak se vyrovnat s negativními dopady zelené revoluce.

Jak konkurenceschopná se jeví Kubánská cesta zelené revoluce ve srovnání s tradiční zel. revolucí?

Trajektorie dalšího vývoje. Kapitalismus, socialismus a jiné

David Slater, 2002

Obsah článku

Autor prezentuje dva hlavní pohledy na vývoj, které jsou naprosto rozdílné.

Za prvé – ortodoxně západní - vyjádřené teorií modernizace a neoliberalismem - heterogenita

Za druhé – Marxistické teoretizování – podporuje spíše unifikaci, pravidelnost

Většina práce je založena na geopolitické zkušenosti mezi USA a Latinskou Amerikou

Svět se stává stále více postmoderním, a kritice jsou podrobovány všechny základy naší společnosti, jako demokracie, kapitalismus atd. např. Fukuyama - Konec dějin – radikální závěry. Kritizována je také sociální spravedlnost a trvalá udržitelnost, postkolonialismus, eurocentrismus a enviromentální otázky. Autor se celkově zabývá stávajícím a přetrvávajícím rozdělením světa na bohatý sever a chudý jih. Uvádí, že současný marxismus již nečerpá sílu z myšlenky třídního boje, ale spíše z nerovnoměrného rozdělení moci, znalostí a produkce. Naopak kapitalistický přístup výrazně využívá globalizace, také jako prostředku zvyšování nerovnoměrností.

Především Osvícenství způsobilo, že za moderní a univerzální koncept společenského pokroku byl považován západní model. Převládající světonázor prezentoval vývoj jako konflikt civilizovaných a barbarských národů. Lidí s historií a těch bez ní. Klíčové vyjádření této pozitivní identity se našlo především v USA 19. stol. Už okolo roku 1850 se všeobecně v USA předpokládalo, že jsou američtí anglosasové lepší než ostatní národy v USA. Už Thomas Jefferson napsal, že by se Anglie a USA měly stát modelem pro zbytek světa. Touha modernizovat a civilizovat ostatní společnosti a svět šla ruku v ruce s vírou v řád a pacifikaci. Theodor Roosevelt také považoval za nevyhnutelné a správné pacifikovat ty „chaotické a slabé lidi na jih od nás“ v zájmu rozšíření řádu a civilizace. Před komunistickou hrozbou USA fakticky spravovaly vlády v Nikaragui, Dom. Republice, Kubě (od 1898) a Haiti (cca. 1912 – 1933). USA podporovaly zdravotnictví, zemědělství ale snažily se také amerikanizovat justici, politický systém a především školství. Považovaly za nutnost spojení rozvíjení jiné společnosti s jejím spravováním (ovládnutím). S tím je spojená expanze amerického kapitálu, který fakticky ovládal tamní slabé ekonomiky. To vyvolalo velice silnou vlnu nacionalismu, proti americké hegemonii a do jisté míry také úspěch komunismu v Latinské Americe po 2. sv. válce.

Vývoj teorií (převládajících)

Modernizační teorie proběhla ve dvou viditelných fázích: do roku 1960 převládala optimistická fáze, že se tradiční společnosti dají úspěšně modernizovat a westernizovat. Ale společně s Vietnamskou válkou, Kubánskou revolucí a sociálními problémy v samotných USA, se vývoj jevil jako problematický. Od roku 1970 se pak uznává, že třetí svět je natolik heterogenní, než aby mohl být jednoduše westernizován. Navíc v něm propukala eskalace protizápadních nálad (rezistence). 80. léta jsou typická bezprecedentním otevíráním trhů, podle západního vzoru. Privatizací a oslabováním veřejného sektoru, jako neefektivního. Výhodou je obrovský kapitál, kterým západní společnosti tento systém prosazující disponovaly.

Hlavní mezerou v Marxově teorii, je předpoklad, že to co sociální třídy dělají to, co je určeno jejich situací (postavením) v produkčních vztazích. Třídy jsou hlavními avšak nevědomými hybateli dějin, podle Marxe, což není zcela pravda. Šíření marxismu a neomarxismu také

často neznamenalou plnou vírou v předurčení pracující třídy ovládnout společnost a ostatních myšlenek, ale často spíše alternativu a opozici proti vlivu západu (kapitalismu). Často se aktéři socialistických revolucí nerekruovali z proletariátu, ale z různých soc. tříd většinou politicky spojených proti diktatuře či americkému imperialismu.

Komentář

Ačkoliv je článek místy hůře srozumitelný, je velmi zajímavý. Jako kladný hodnotím velmi realistický a kritický přístup autora (Američana) k úloze USA v dějinách 20. století. Především je velmi důležité, že existují i kritické pohledy na to jak vidí Američané, potažmo západní společnost zbytek světa a že se hledají příčiny tohoto stereotypního pohledu. Nemůžeme říci, že by za světonázorem, že jediný západní model je správný a že jej musíme aplikovat do všech ostatních zaostalých částí světa, byli apriori špatné pohnutky. Avšak myslím si, že v současné době tento názor již není dále udržitelný. Navíc má v těchto zemích zcela opačný efekt, jako vše co je jim ze shora někým jiným vnucováno. Pak odmítají i to co je dobré. Jako velmi zajímavý mi připadal historický exkurz do vztahů USA a Lat. Ameriky v 1. pol. 20. stol a kritická analýza současné Kuby, která se zabývala i kladnými stránkami tamějšího hospodářského systému.

Otázky

Je skutečně demokracie v přímém rozporu se socialistickým zřízením a proč?

Co by se stalo se současným systémem hospodářství a zřízením na Kubě, kdyby byla dovolena volná soutěž politických stran?

A jaký vliv by na vývoj v Kubě mělo zrušení amerického embarga?

Jsou legitimní naše snahy o zlepšení situace ve třetích zemích, nebo je to vnucování našeho systému?